

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra chovu hospodářských zvířat

**Fakulta agrobiologie,
potravinových a přírodních zdrojů**

**Porovnání biologických vlastností exmoorského pony
a huculského koně**

Bakalářská práce

Anna Vopravilová

Chov koní

Ing. Lucie Starostová

© 2024 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci " Porovnání biologických vlastností exmoorského pony a huculského koně" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 28. 4. 2024

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala mé vedoucí práce inženýrce Lucii Starostové za velmi příjemnou komunikaci, podporu a pomoc ve výběru vhodného tématu. Dále bych chtěla poděkovat inženýrce Kristýně Petričákové, která mi byla při konzultacích nejvíce nápomocná, za vstřícnost při konzultacích mé práce a skvělou komunikaci.

Porovnání biologických vlastností exmoorského pony a huculského koně

Souhrn

Práce se zabývá porovnáním zejména původu, exteriéru, současného využití a chovu dvou primitivních plemen koní. V práci jsou popsána plemena huculský kůň a exmoorský pony. Bakalářská práce popisuje obě plemena, tak aby bylo možné porovnat rozdíly v jednotlivých tématech jako je vznik plemene nebo současné využití. Námětem pro zpracování tohoto tématu se stal import exmoorského pony do České republiky, kde je používán k rekultivaci krajiny. Cílem bylo stanovit v závěru základní rozdíly mezi plemeny a zjištění zásadních rozdílů, které stály za výběrem koně z importu. Jako modelové státy v aspektech chovu byla vybrána především Česká republika v případě huculského koně a Velká Británie v chovu exmoorského pony, jako jeho domovina.

V této práci je popsán původ koní, včetně jejich předků, toto téma je hlavním důvodem kontroverze importů těchto koní. Vědecká literatura se totiž na původu huculského koně neshoduje, názor o původu z tarpana však převažuje. Exmoorský pony je považován za přímého předka koní z období pleistocénu, což je zatím nijak nevyvrácená skutečnost.

Vedle vývoje plemen a struktury jejich chovu se práce zabývá také současnou situací v chovech, oblastmi jejich výskytu a velikostí populací.

Důležitou kapitolou je exteriér plemen, na vnějších projevech je nejvíce vidět, že jsou tyto koně stále právem považováni za primitivní plemena a odráží životní podmínky, kterým musel tyto koně čelit nebo dnes stále čelí.

Další část práce se zabývá životem ve stádě, zde jde především o zmínění faktu, že jsou plemena stále chována v podmínkách, kde můžeme vidět jejich přirozené projevy a skutečnost, že narozdíl od některých moderních plemen jsou u nich stále velmi znatelné původní vzorce chování.

Poslední kapitola je věnována současnému využití, které je u obou koní srovnatelné, a však na hucula jsou kladeny výrazně větší požadavky na zařazení do hlavní plemenné knihy a genových zdrojů, na rozdíl od exmoorského pony, který je ale paradoxně v zemi svého původu mnohem více využíván například k pony sportu a jiným aktivitám.

Klíčová slova: primitivní plemena koní, domestikace, exteriér, fylogenie, využití, DNA

A comparison of the biological characteristics of the Exmoor pony and the Hucul horse

Summary

The thesis deals with the comparison of two primitive horse breeds. The Hucul horse and the Exmoor pony are described. In the thesis both breeds are described so that their differences can be compared. The importation of the Exmoor pony to the Czech Republic, where it is used for landscape reclamation, became the inspiration for the treatment of this topic. The aim was to establish the basic differences between the breeds and to find out the fundamental differences behind the choice of the imported horse. In particular, the Czech Republic in the case of the Hucul horse and Great Britain in the case of the Exmoor pony were selected as model countries in breeding aspects.

The origin of the horses, including their ancestry, is described in this thesis, this topic is the main reason for the controversy of importing these horses. The scientific literature does not agree on the origin of the Hucul horse, but the opinion of the origin from the tarpan prevails. The Exmoor pony is considered to be the direct ancestor of the Pleistocene horse, a fact that has not yet been refuted.

In addition to the evolution of breeds and their breeding structure, the thesis also deals with the current situation of breeds, their areas of distribution and the size of populations.

The exterior of the breeds is an important chapter, the external manifestations being the most obvious, as these horses are still rightly considered primitive breeds and reflect the living conditions these horses had to face or still face today.

The next part of the thesis deals with herd life, here it is mainly about mentioning the fact that the breeds are still bred in conditions where we can see their natural manifestations and the fact that, unlike some modern breeds, their original behavioural patterns are still very noticeable.

The last chapter is devoted to the current use, which is comparable for both horses, but the Hucul is subject to much higher requirements for inclusion in the main studbook and genetic resources, unlike the Exmoor pony, which is paradoxically much more used in its country of origin, for example for pony sports and other activities.

Keywords: Primitive horse breeds, domestication, exterior, phylogeny, use, DNA

Obsah

1 Úvod	1
2 Cíl práce	2
3 Literární rešerše	3
3.1 Původ	3
3.1.1 Původ huculského koně	3
3.1.1.1 Místo vzniku	3
3.1.1.2 Předci	4
3.1.1.3 Šlechtění člověkem do současnosti.....	5
3.1.2 Původ exmoorského pony.....	7
3.1.2.1 Místo vzniku	7
3.1.2.2 Předci	8
3.1.2.3 Šlechtění člověkem do současnosti.....	8
3.2 Současné místo výskytu	10
3.2.1 Výskyt huculského koně.....	10
3.2.1.1 Chovy v České republice	10
3.2.2 Výskyt exmoorského pony	12
3.3 Současná populace	13
3.3.1 Populace huculských koní	13
3.3.2 Populace exmoorských pony	14
3.4 Morfologie	15
3.4.1 Exteriér huculského koně	15
3.4.2 Exteriér exmoorského pony	16
3.5 Život ve stádě	17
3.5.1 Sociální chování huculského koně.....	17
3.5.2 Sociální chování exmoorského pony	18
3.6 Současné využití	18
3.6.1 Využití huculského koně	18
3.6.1.1 Výkonnostní zkoušky	19
3.6.2 Využití exmoorského pony.....	21
4 Závěr	24
5 Literatura	26
6 Seznam obrázků	I

1 Úvod

Bakalářská práce se zabývá porovnáním huculského koně a exmoorského ponyho. Východiskem pro psaní této práce je skutečnost použití exmoorského pony v českých přírodních rezervacích a snaha najít aspekty, na základě kterých byl tento kůň vybrán, zatímco pro toto území typičtější huculský kůň nebyl použit. Problematika je zkoumána zejména v oblastech původu, šlechtění plemen, současného využití a chovu (Dostál et al. 2014).

Obě plemena jsou popsána, a každé zvlášť rozebráno. První část práce se bude zabývat popisem původu plemen, což je velmi zajímavá záležitost vzhledem, k tomu že jsou obě považována za primitivní. Původ bude rozebrán nejen v souvislosti s oblastí vzniku, ale také z hlediska předků, období vývoje a zapojení člověka do vytvoření dnešní podoby plemen i v historickém kontextu. Toto téma je stále v mnoha ohledech opředeno nejasnostmi a řada zdrojů se neshoduje (Groves 1986; Georgescu 2008; Dostál et al 2014).

Dále práce popisuje současné místo výskytu a chovu těchto dvou vzácných plemen, jak je místo, kde se koně chovají dnes spjato s místem původního vývoje, a jak jsou tyto koně rozšířeni po světě. V návaznosti na téma současného výskytu je v práci řešena velikost a stav současné situace. V současném chovu bude zařazena i část o způsobech a jeho organizaci především v České republice v případě huculského koně a ve Velké Británii v případě exmoorského pony (Asociace chovatelů huculského koně 2009; The Exmoor Pony Society 2024).

Další část popíše, stavbu těla dvou diskutovaných plemen a jejich exteriér. Pak se bude práce okrajově věnovat životě ve stádě a studiím popisujících sociální život těchto koní. Důležitou částí bude současné využití, od kterého se dnes i odvíjí management chovu a produkce hříbat v chovech i jejich prodej (Asociace chovatelů huculského koně 2009; Jodkowska 2013; Šandlová 2020; The Exmoor Pony Society 2023).

2 Cíl práce

Přiblížit plemena malých primitivních koní, a to konkrétně exmoorského pony a huculského koně. Porovnat tato dvě plemena v závislosti na jejich životních podmínkách. Porovnat jejich exteriér, předky, morfologickou stavbu těla, míru domestikace a s ní spojené současné využití a rozšíření plemen.

3 Literární rešerše

Huculský kůň a exmoorský pony jsou dvě plemena malých primitivních koní. Jako primitivní plemena jsou označována ta, na jejichž vývoji do dnešní podoby se člověk nijak zásadně nepodílel. S primitivními plemeny se často pojí větší adaptibilita k prostředí a větší soběstačnost v chovu. Obě plemena jsou uznávána jako genové rezervy a jejich počty na světě jsou velmi malé. Plemena mají řadu společných znaků, avšak v mnoha ohledech jsou rozdílná (Gardiánová 2012; Jelínek 2021; The Exmoor Pony Society 2023).

3.1 Původ

Huculský kůň a exmoorský pony jsou zdánlivě velmi podobná plemena koní jejich původ je však různý. Některé zdroje uvádí, že je huculská krev již obohacena o krev jiných koní, konkrétně koní arabských. Exmoorský kůň je naproti tomu považován za přímého potomka koní žijících v období pleistocénu. Za hlavního předka huculského koně je považován tarpan (Baker 2008; Dostál et al. 2014).

3.1.1 Původ huculského koně

Huculský kůň je malé horské plemeno pocházející z Karpat. Tito koně byli původně chováni horským etnikem, o kterém se ve společnosti nesla nedobrá pověst národa divokého a loupeživého, a tak tito lidé byli okolními národy nazýváni jako „huculi“, „hutuli“, „huculok“ a jinými podobnými variantami, které vycházeli ze skutečnosti, že slovo „huc“ znamená loupežník či lapka. Hucul je tedy pojmenování prvně použito ve vztahu k tomuto etniku a až posléze bylo přisouzeno plemeni horkých koní, které bylo neodmyslitelně spjata se životem těchto horalů (Mondryk 2017; Duruttya 2021).

První zmínky o huculském plemeni se datují do úplného začátku sedmnáctého století. Poprvé se o samostatném huculském plemeni dozvídáme v roce 1602 (Jelínek 2021). V 19. a 20. století žili huculové na území dřívější Podkarpatské Rusi a Haliče. Huculové byli národ živící se především pasteveckým způsobem života a dřevorubectvím (Mondryk 2017). Tento národ žil převážně v horkých oblastech, kde převládal členitý terén, husté lesy a velké náhorní planiny. Z těchto skutečností vyplývají i vlastnosti huculského koně, který žil polodivoce po boku horalů. Malý klidný kůň silné kostry byl schopen se dobře pohybovat v náročném horském terénu a jeho plášt'ové zbarvení mu poskytovalo dobrou ochranu před predátory (Duruttya 2021).

3.1.1.1 Místo vzniku

Plemeno v pohoří Karpaty, konkrétně na území dnešního Maďarska, Ukrajiny, Slovenska a Polska. Ústředním je území tehdejší Podkarpatské Rusi a Haliče, kde byla dokonce na malý moment vyhlášena Huculská republika (Hodgson 2012).

Karpatský oblouk se táhne od Moravy přes téměř celé Slovensko, jih Polska, severní část Maďarska, západ Ukrajiny až do Rumunska, kde je jejich nejpodstatnější část. První huculský hřebčín Lucina, se nachází v samém sroci Karpat v Rumunsku, téměř na hranicích a

Ukrajinou. Obyvatelstvo se dodnes považuje za huculy a mluví jazykem podobným ukrajinštině, slovenštině i rumunštině (Duruttya 2021).

3.1.1.2 Předci

Huculský kůň je primitivní plemeno koně, můžeme u něj pozorovat znaky zachovalé od divokého tarpana (Mackowski 2015). Některé zdroje se domnívají, že předkem hucula je skutečně tarpan samotný, jiní že pouze horský kůň tarpanoidního typu. Vzhledem k vymření tarpanů je bohužel tato skutečnost těžce objasnitelná. Poslední tarpan byl zastřelen roku 1879 u Kaspického moře na území Ukrajiny (Fornal 2013). V EFABIS (The European Farm Animal Biodiversity Information System) je však huculský kůň uveden jako primitivní kůň, lokálního typu tarpana složený z tarpana, kertaka a araba, vzniklé v 17. a 18. století (Vrtková 2015). Tato informace se ale jinde neobjevuje. Podle studie Georgescu et al. (2011) je hucul geneticky velmi variabilní od ostatních testovaných plemen. Studie potvrdila, že huculský kůň má mnoho společných vlastností s tarpanem (Georgescu et al. 2011).

3.1.1.2.1 Tarpan

Tarpan byl prakůň považovaný za stepního koně žijícího ve své době na území východní Evropy a západní části Sibiře. (Pasicka 2013) Dnes bychom ho mohli zbarvením řadit mezi tmavé plaváky, byl tudíž šedé myší barvy. Oproti koni Převalskému byl jemnější kostry s krátkou lehkou hlavou s širším čelem a vystouplýma očima, což působilo více elegantně a líbivěji. Z těchto skutečností je patrné i to, že předkem dnešních moderních jezdeckých koní je právě tarpan a nikoli kůň Převalského (Heck 1952).

Tarpan se v průběhu svého vývoje měl rozdělit do dvou typů, a to tarpana stepního a lesního. Lesní tarpan se vyskytoval především v pobaltském území, tento typ tarpana dal základ pro plemeno polského konika (Pasicka 2013). Podle Duruttya (2021) kromě lesního tarpana polského rázu existovaly další podtypy tarpana, na východ od Karpat to měl být tarpan lesostepní rázu volyňsko – podolského a na jihu pak tarpan stepní moldavského rázu. Z tohoto rozdělení se dá usuzovat, že v oblasti samotných Karpat se vyskytoval tarpan horský lesní rázu karpatského, ze kterého se dále vyvíjel huculský kůň.

Duruttya (2021) také nabízí pohled na problematiku původu huculského koně, o které sám v publikaci „Hucul“ píše, že je velmi málo pravděpodobná, a to variantu možnou za předpokladu, že na území haličsko – bukovinské, které huculské etnikum obývalo nebyli žádní koně. V takovém případě by došlo k vývoji hucula jako takového až díky tomuto etniku a huculský kůň by byl pouze potomkem koní, které si horalové přivedli odjinud. Tato hypotéza je však nepravděpodobná (Duruttya 2021).

Genetické testy DNA s mikrosatelity objasnily, že huculský kůň je geneticky jasně rozlišitelný od moderních plemen koní, a to konkrétně od anglického plnokrevníka a rumunského sportovního koně. Tato skutečnost je dalším podkladem, o tom že je toto plemeno skutečně primitivním plemenem, které se vyvinulo bez větších zásahů člověka (Georgescu 2008).

3.1.1.3 Šlechtění člověkem do současnosti

Studie Kourkové et al. z roku 2009 prokázala, že u hucula v průběhu let nedocházelo ke změně jeho heterozygotnosti. Ze všech testovaných plemen byla u hucula zjištěna největší genetická variabilita. Pro hucula jakožto genetický zdroj je toto velmi cenná skutečnost. Genové zdroje jsou založeny na základě udržení daných druhů pro budoucí generace a zachování původních druhů. Heterozygotnost je tudíž velmi důležitou vlastností pro dlouhodobou udržitelnost plemene. Podobné testy byly provedeny nejen na českých huculech, ale i na huculech na Slovensku, kde byli výsledky srovnatelné. (Kourková 2009; Vrtková 2015)

Huculský kůň má od osmdesátých let dvacátého století uzavřenou plemennou knihu, což znamená, že není možné u něj akceptovat jakékoliv přilítí cizí krve. Proto je u něj zvláště důležité mapovat genetickou variabilitu, aby nedocházelo k inbreedingu. Kvůli malému počtu jedinců jsou země v rámci HIF (Hucul international federation, v překladu Mezinárodní federace huculského koně) ochotny spolupracovat. Například v rámci plemenitby si země často přeprodávají či vypůjčují hřebce k zapouštění místních klisen (Mackowski 2015).

První větší zásah do chovu huculských koní přišel za dob Rakouska – Uherska a na jeho území (Starzewski 1927). V polovině 19. století začal být chov systematicky řízen na základě potřeb armády (Asociace chovatelů huculského koně 2009). Huculové byli využíváni především jako zvířata tažná nebo jako soumaři k nošení nákladů. Vzhledem k jeho dobrému pohybu ve složitém terénu byl tento kůň využíván v horských průsmycích (Jelínek 2021).

3.1.1.3.1 Lucina

Jako první hřebčín zřízený pro chov huculských koní vznikl roku 1856 v Rumunské Bukovině hřebčín Lucina pod správou státního hřebčína v Radowci (Jackowski 2005). O historii chovu koní v Lucině se řada autorů neshoduje. V roce 1870 měl být chov v Lucině ukončen (Starzewski 1927). Pár let potom měl být chov znovu obnoven od té doby se až do roku 1914 stala Lucina vedoucí institucí v chovu huculských koní. Vedle produkce chovných koní zde byly vedeny veškeré informace o chovu a původu koní. Hřebčín v Lucině funguje do dnes na rozlehlých travnatých kopcích jsou do dnes koně na den vyháněni za dohledu jednoho jezdce a večer sháněni do ohrad ke stájím. Stáje zde představují pouze dvě budovy vzdálené od sebe několik stovek metrů. V jedné jsou na vazných stáních ustájeni mladí koně v zácviku a v druhé plemenní hřebci v boxovém ustájení. V Lucině jsou dnes chováni nejen huculští koně, ale také koně bukovinští, kteří vznikli křížením hucula s chladnokrevníkem (Brzeski 1988).

První stanice pro hřebce vznikla v roce 1891 v Kossowu a další jen o čtyři roky později v Zabi. Na stanicích byli huculští hřebci drženi spolu s arabskými plemeníky (Brzeski et al. 1988).

Během druhé světové války přišlo toto plemeno o velké množství chovných jedinců, hucul byl totiž využíván jako válečný nejen za Rakouska – Uherska a první světové války. Jeho obratnost v horském terénu a houževnatost přišla vhod i během technicky vyspělejší druhé světové války. Bývalý prezident Československa Ludvík Svoboda ve své knize „Z Buzuluku do Prahy“ vzpomíná na hucula jako na koně, se kterým při osvobození republiky bojoval v Dukelském průsmyku, kde právě díky huculským koním zvítězili. Svoboda dal později, již jako prezidenta, inventarizovat huculské koně, a tak započal snahu o jejich záchranu již za

minulého režimu. Se záchranou tohoto malého koně se tak začalo v době, kdy koním jinak nebylo příliš přáno a byli považováni spíše za buržoazní přežitek (Duruttya 2021).

Dříve byli huculové chováni výhradně pro potřeby armády a do roku 1957 byly i jejich výkonnostní zkoušky vedeny pod taktovkou vojenského výcviku. Tito koně tak byli zkoušeni nejen v zápřeži a v jízdě pod sedlem, ale také v překonávání přírodních překážek připomínající například i zákopy na frontě. Součástí zkoušky bylo také nesení břemene o váze 100 kilogramů, jelikož huculský kůň sloužil vojákům také jako soumar. Když byli koně kompletně nahrazeni technikou a hipomobilní složky byly likvidovány, chov huculských koní se dostal do rukou civilistů, a tak jeho existence nebyla již o nic pevně opřena (Duruttya 2021).

3.1.1.3.2 Muráň

Po druhé světové válce bylo hlavní středisko chovu směřováno především do Muráně na Slovensko. V této době nebyla situace pro huculského koně příliš příznivá a hrozilo jeho vyhynutí. Na Muráni sice chov prosperoval, ale pro potřebu tažných koní na práci v lese byl huculský kůň zmohtňován a křížen s robustnějšími fjorskými hřebci, haflingy i noriky (Jelínek 2021). Nejdříve se na tzv. Velké Lúce, kde dodnes stojí budovy stájí, a kde bylo centrum koní na Muráňské planině, chovali pouze koně huculští. Chov huculů na Muráni začal okolo roku 1950 a po deset let se držel pouze na úrovni čistokrevné plemenitby. Od roku 1960 se začalo s křížením huculských koní s těžšími plemeny pro potřeby obratného, ale silného koně na tažnou práci v lese. Z tohoto křížení a dalším zušlechtováním vznikl slovenský horský kůň. Od osmdesátých let jsou zde k vidění pouze koně chladnokrevného typu slovenského horského koně. Chov na Muráni je sice v současnosti v menším měřítku, než tomu bylo v minulém století, ale stále funguje (Duruttya 2021).

Tento bývalý trend křížení huculského koně můžeme v současné populaci stále sledovat. Poslední čistokrevní koně byli zakoupeni organizací T.I.S pod vedením Dr. Lejského, další koně pak odvezl PhDr. Hrabánek. Tito aktéři se snažili zachránit původní huculské plemeno z posledních čistokrevných kusů. Pan PhDr. Hrabánek choval huculské koně na šumavských stráních, zatímco pan Dr. Lejský vybudoval Hucul klub v Praze. Cílem chovatelů je navrátit se k naprosto čistokrevné plemenitbě (Duruttya 2021).

3.1.1.3.3 Administrativa chovu

V roce 1979 byl huculský kůň zařazen do FAO, což je chráněný genofond původních a primitivních plemen hospodářských zvířat. Co se týče chovatelské historie hucula na našem území musíme zmínit zařazení do genových rezerv ČR v roce 1993, přesněji se stal součástí „Národního programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin, zvířat a mikroorganismů významných pro výživu a zemědělství“. O rok později, tedy v roce 1994 byla založena mezinárodní federace huculského koně vystupující pod zkratkou HIF, která sdružuje všechny země chovající čistokrevné zástupce tohoto plemene (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Důležitým mezníkem v systematice chovu bylo zřízení první oficiální České plemenné knihy Huculského koně v červnu roku 1998. Toto chovatelské sdružení bylo a je do dnes řízeno řádem plemenné knihy a šlechtitelským programem schváleným ministerstvem zemědělství ČR. Plemennou knihu má na starosti Asociace chovatelů huculského koně se sídlem v Pardubicích (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Huculský kůň je genetickým zdrojem nejen České republiky, ale také Polska, Maďarska (Matoušová– Malbohanová et al. 2004), Rumunska, Slovenska i Rakouska (Jelínek 2021).

Od roku 2018 vede HIF Evropský registr huculských koní, kde jsou uváděny původy všech huculských koní (Jelínek 2021).

3.1.2 Původ exmoorského pony

Exmoorský pony jinak také Celtic pony je původní plemeno koně, které se po dlouhá staletí vyvíjelo v Británii. Dnes je nejprimitivnějším plemenem koně v Británii a možná i na světě (The Exmoor Pony Society 2023).

3.1.2.1 Místo vzniku

Přibližně před 10 000 lety při konci doby ledové vznikl mezi pevninskou částí Evropy a Britskými ostrovy kanál dnes nazývaný jako kanál La Manche. Díky tomuto kanálu byla Británie oddělena od zbytku Evropy, a tudíž i místní koně byli izolováni od zbytku světa, a tak nedošlo ke křížení původní populace s jinými typy koní. Existence exmoorského pony v Exmooru v Anglii byla poprvé popsána v roce 1086 za vlády krále Williama prvního (Morris et al. 1980).

3.1.2.1.1 Exmoor

Území Exmooru je oblastí v jihozápadní části Anglie. Pro svou výjimečnou přírodu, mnoho volně žijících zvířat a důležitým ekosystém se Exmoor stal národním parkem, o jeho ochranu a péči o území se stará především, organizace „The Exmoor Society“. Z jedné strany je národní park ohraničen Bristolským zálivem, ten tvoří z oblasti ještě zajímavější místo, díky svým pobřežím. Exmoor je známý především pro své rozlehlé lesy a vřesoviště, kde žije velké množství jelenů, a právě exmoorských pony. Vřesoviště zabírají rozlohu asi 18 332 ha a jsou dominantou parku. Vřesoviště uchovávají velké zásoby vody a uhlíku. Toto území je bylo osídleno již před mnoha staletími. Důkazem toho jsou kosterní nálezy, hradby a menhiry. Během posledních dvě stě let byla část vřesovišť zničena. Vřesoviště jsou stále využívána k pastvě dobytka, sportu a turistice. Lesy exmooru mají asi 9 376 ha, hlavní roli v těchto lesích hrají duby, lísky a břízy. Většina lesů je intenzivně obhospodařována. Stejně tak jako půda kolem nich, území je plné farem s dlouhou historií, farmáři tu dodnes udržují svá políčka oddělena ikonickými živými ploty. Oblast byla v minulosti dotována Evropskou unií, o tyto peníze však přišla, a tak je dnes kladen větší důraz na výdělek parku. Ročně ho navštíví asi dva miliony turistů což z cestovního ruchu dělá největší příjem parku (Miller 1984; The Exmoor Society 2024).

Koně byli chováni polodivoce na farmách, kde byla hříbata odchyťována a prodávána. V roce 1818 byly zaznamenány první chovy čistokrevných exmoorských poníků, které provozovaly místní rodiny na vřesovištích kolem „Královského lesa“. Takové chovy jsou zachovány do dnes (Baker 2008).

3.1.2.2 Předci

Podle Grovese (1986) jsou exmoorští poníci potomci poníků žijících v době pleistocénu na území dnešní Francie a Británie, částečně jsou podle něj ale i potomci později dovezených koní na území Británie.

Byla popsána podobnost v chrupu a čelistech pleistocenních koní s exmoorským pony a koněm Převalským. Zatímco kůň Převalského se podobal spíše velkému severskému koni, který je jedním z typů stepních koní, exmoorský pony spíše typu malého severského koně, tzv. horského pony. Tito předci současných koní nejspíše přišli z Ameriky přes pevninský most na Sibiř odkud dále přes Malou Asii putovali do míst současných nálezů těchto koní, a tedy do severní a střední Evropy. Byla pozorována velká podobnost mezi moláry a premoláry spodní čelisti malého severského koně z období pleistocénu a dnešního exmoorského koně. Na základě této studie je exmoorský pony považován za jediného žijícího potomka těchto koní v Británii. (Speed 1951; Speed & Etherington 1952; Ehardt 1962).

Důkazy existence těchto pravěkých poníků jsou například jeskynní malby nalezeny v jeskynním komplexu v Altamire, Lescaux nebo v Grottenu či Chauvet. Vznik těchto pravěkých maleb je datován přibližně do stejné doby, a to do období poslední doby ledové. To znamená, že předci dnešních exmoorských pony zde byli již před deseti až třiceti tisíci lety, a tudíž přežili dobu ledovou (Duruttya 2021).

Na základě této studie je exmoorský pony považován za jediného žijícího potomka těchto koní v Británii. Exmoorský pony je popisován jako nejprimitivnější kůň Británie (Speed 1951).

3.1.2.3 Šlechtění člověkem do současnosti

Při prvních expanzích Keltů na území Británie byli místní poníci dopravováni do Evropy, kde byli nejpravděpodobněji kříženi se všemi moderním i primitivními plemy až tento poník nezůstal v původní podobě jinde, než na území Exmooru jak tomu bylo doposud (Duruttya 2021).

Exmoorský pony byl zřejmě na Britských ostrovech již dlouhá staletí téměř v nezměněné formě. Tato informace je sice některými vědci zpochybňována na základě chybějících archeologických nálezů z určitých etap, ale jiné zdroje považují za jasné, že byl přítomen celá staletí, nepřetržitě se vyvíjející z poníku dob pleistocénu. Jedna z hypotéz také tvrdí, že exmoorský pony byl Kelty na Britské ostrovy dovezen a ne, že by jimi byl dovezen do pevninské Evropy (Baker 2008). Exmoorský pony je zmíněn již v prvním století minulého tisíciletí, je však popisován jako divoce žijící zvěř a s jeho chovem se začalo až značně později. Exmoorského pony se nedotklo ani opatření Jindřicha VIII., který přikázal likvidaci všech malých koní, jelikož exmoorský pony nebyl brán jako kůň domácí, ale volně žijící zvěř (Dostál et al. 2014).

I exmoorský pony se nevyhnul křížení s jinými koňmi a to zejména, v době, kdy, do té chvíle královské, území vřesovišť dostalo svého prvního soukromého majitele, který se začal snažit o zušlechtění koně především arabem. Bylo tomu až v roce 1819, kdy prodala královská rodina část pozemků i se stády Johnu Kingovi. Místním farmářů se nelíbilo zavádění nových chovatelských praktik a chtěli se držet svého starého způsobu chovu. Tak zůstali koně na vřesovištích exmooru i v čistokrevné podobě zachováni. Farmáři prováděli křížení také, ale

křížence již nikdy nevraceli do divokého stáda, ale většinou je pro dávali na trzích nebo sami využívali k práci (Petersen 2013).

Podle genetických testů je dnes známo, že současný exmoorský kůň, kterého dnes považujeme za čistokrevného byl skutečně s jinými plemeny koní jen velmi málo prokřížen. Tyto testy však potvrzují celou teorii jen částečně. Byla zachována jen velmi malá čistokrevná populace, a tak se ani tento kůň nevyhýbá vysoké míře inbreedingu (Petersen 2013; Dostál et al. 2014).

V roce 1818 je psáno o prvních čistokrevných chovech, ale koně na vřesovištích byli chováni místními rodinami alespoň v částečně řízených chovech již za vlády Viléma Dobyvatele, který už v té době usiloval o registraci užitkových zvířat chovaných na tomto území. Chov ve vřesovištích Exmooru je po staletí udržován v podobném duchu, a tak dnes můžeme vidět podobný způsob chovu jako před téměř tisíci lety (Duruttya 2021).

Exmoorský pony je nejstarším plemenem, které je v současnosti chováno v Británii. Je to plemeno primitivního koně, což stejně jako u koně huculského znamená, že se do své současné podoby vyvinulo bez přímého zásahu člověka. Jisté, ale je, že v novodobější historii tento kůň byl a je chován člověkem (Goodwin 2008).

Na konci druhé světové války zbylo na vřesovištích zhruba 50 kusů. Z těchto poníků vznikla celá dnešní populace exmoorských pony, která se dnes pohybuje v národním parku Exmoor (The Exmoor Pony Society 2023).

3.1.2.3.1 Administrativa chovu

V roce 1921 byla založena organizace s názvem The Exmoor Pony Society. Cílem této organizace je zajistit, aby tyto koně stále volně pobíhali na vřesovištích v Exmooru, který je jejich domovinou již po staletí. V současné době jsou všichni koně na vřesovištích v majetku místních farmářů a jejich oblasti jsou rozděleny do vlastních okrsků. V některých okrscích je pouze jedno stádo v jiných je stád více, většinou kolem třech. Při tomto způsobu chovu je velmi důležitá vizuální identifikace poníků, která je z hlediska welfare koní stěžejní. Což znamená, že koně nejsou čipováni a obzvláště v letních měsících jde o bezkontaktní chov. Farmáři a členové The Exmoor Pony Society monitorují stáda a zkoumají říje, kolik klisen je březích nebo kolik hříbat se narodilo (The Exmoor Pony Society 2024).

V současnosti se The Exmoor Pony Society snaží o navýšení počtu exmoorských poníků. Díky jeho malé genetické základně je velká snaha o zachování všech jeho současných linií, pro zachování minimálně současné genetické diverzity (The Exmoor Pony Society 2024).

Koně na vřesovištích jsou každý podzim sháněni z vřesovišť do svých domovských stájí, kde jsou chovateli přetříděni a je rozhodnuto, která hříbata budou nabídnuta k prodeji. Jedinci ve špatné kondici jsou ze stáda vyloučeni, protože by nemuseli přežít krutou zimu v Exmooru. Zbytek stád je pak znovu navrácen na vřesoviště. (The Exmoor Pony Society 2024).

Exmoorský pony má výjimku z DEFRA (Department for Environment, Food and Rural Affairs, v překladu Ministerstvo životního prostředí, lesnictví a venkova), která chovatelům umožňuje hříbata přesunout z farem i bez čipování. Společnost však uvažuje o zavedení mikročipů kvůli lepšímu přehledu v počtu jedinců příslušných k daným liniím. Společnost The Exmoor Pony Society také zajišťuje, aby všichni koně použítí v plemenitbě prošli veterinární prohlídkou a byli zhodnoceni inspekcí společnosti. Do plemenitby jsou zařazeni pouze hřebci

vyhovující standardům plemene a vykazující kvalitní mechaniku. Každé stádo má své číslo a každé hříbě dostává své vlastní číslo podle čísla stáda a pořadí ve stádě, což tvoří registrační číslo koně. (The Exmoor Pony Society 2023).

Exmoorský pony je uznáván jako vzácné původní plemeno organizací „Rare Breed Survival Trust“ a výborem pro genetické zdroje hospodářských zvířat (The Exmoor Pony Society 2023).

Exmoorský pony je, ale dnes díky svému využití ve sportu a rekreačním ježdění měněn pod tlakem lepšího uplatnění. V chovu jsou často upřednostňováni jedinci s delšími končetinami a delším krkem. Odborná veřejnost se snaží tyto chovatelské trendy zmírňovat a prosadit původní typ koně, který byl schopen přežít staletí bez lidské péče (Dean 2013).

Tento kůň je oceňován pro svojí přátelskou povahu a učenlivost, i proto byl v historii je jednou využíván do chovu jiných plemen (Dostál et al. 2014).

3.2 Současné místo výskytu

Diskutovaná plemena obě vznikla na území Evropy a jsou stále chována v místě jejich vzniku i v současnosti. Mimo to jsou rozšířena i do jiných zemí Evropy, co se týče huculského koně jeho výskyt je omezen na země původu a země s nimi sousedící nebo ty v největší blízkosti od nich. Exmoorský pony byl již za dob Keltských výjezdů do Británie dovezen do pevninské Evropy. Dnes je například na území ČR chován hned na několika místech v přírodních rezervacích (Jelínek 2021; The Exmoor Pony Society 2024).

3.2.1 Výskyt huculského koně

Huculský kůň je v současnosti chován pouze v zemích středovýchodní Evropy. Jeho chov se tedy téměř nerozšířil mimo místo jeho původního výskytu. Jako stát, který nebyl původním místem výskytu, pokud tedy nepočítáme, že byl součástí Rakouska – Uherska na jehož území se huculové chovali, je Rakousko. Populaci huculů můžeme najít také v Německu. Členy mezinárodní federace HIF, která sdružuje země chovající huculského koně, tedy země, které vedou plemennou knihu, jsou konkrétně Rakousko, Polsko, Rumunsko, Česká republika, Slovensko, Maďarsko a Německo (HIF 2023).

3.2.1.1 Chovy v České republice

Toto plemeno je na území České republiky v dnešní době nejčastěji chováno v soukromých chovech, a jsou až na výjimky drženi v malém počtu do deseti kusů. Mezi významnější chovy řadíme například farmu Hucul na Janově hoře v Krkonoších anebo farmu /Y Cunkov v Jistebnické vrchovině, či TJ Aster na Zmzlíku v Praze (Jelínek 2022).

Chov na Janově hoře se datuje od roku 1979 a za jejím zrodem stál Český svaz ochránců přírody. Od osmdesátých let zde byli drženi koně různých plemen a začali se sem umisťovat postupně i koně huculští. Jako první zde byl hřebec 341 Gurgul IV-2 Silvestr a klisna K-106 Goral XII-8 Bludička. Chov se začal postupně rozrůstat ať už nákupem nových koní, či odchovem vlastních hříbat a dnes chov čítá okolo sta koní. Horské prostředí je pro koně tohoto plemene velmi příznivé a přirozený na horských pastvinách dochází k dobrému vývoji pohybového aparátu mladých koní a dobrému nasvalení. Hříbata se zde rodí venku na

pastvinách bez asistence člověka, stádo mladých hřebců je odváděno na vzdálenější pastviny i několik kilometrů od stáje. Na farmě je většinou držen i hřebec. Farma hucul také připravuje svoje koně na výkonnostní zkoušky, které pak i případně pořádá (Duruttya 2021). V létě jsou zde pořádány tábory pro děti a celoročně jsou pořádány semináře a nejrůznější akce. Farma také spolupracuje s Krkonošským národním parkem a společně dali dohromady tým koní a strážců národního parku, kteří dnes vyjíždí na obhlídky společně (Jelínek 2021).

V současnosti má druhý největší počet klisen zapsaných v genových zdrojích Farma /Y Cunkov, která sídlí v Čertově hrbatině na Jistebnicku. Na farmě je dlouhodobě drženo okolo padesáti kusů koní. Chov se zabývá především huculy, ale najdeme zde i jiná plemena jako je například český teplokrevník nebo norik. Huculské stádo však tvoří naprostou většinu koní. Farma byla založena roku 1993 přáteli a nadšenci, kteří původně rozbořený dvůr opravili. Chov začínal nákupem pár klisen a postupným hledáním huculů, většinou získaných z nevyhovujících podmínek. Z chovu se za třicet let existence stala jedna z kvalitních základů chovu huculských koní v České republice. Dnes se farma kromě chovu věnuje organizaci letních agroturistických táborů a celoročním akcím na farmě i mimo ni (Jelínek 2021).

*Obrázek 1: Stádo huculských klisen s hříbaty Farma /Y Cunkov
(zdroj: <https://www.rajce.idnes.cz/pavelcunkov/album/110425-cunkov-diagonala-y-12x-hribe>)*

3.2.1.1.1 Chovy v zahraničí

V jiných zemích jako je na příklad Rumunsko, Maďarsko, či Polsko jsou huculové stále chováni ve velkých stádech pasteveckým způsobem. Ráno jsou stáda vyháněna na okolní kopce a k večeru se vrací (Jelínek 2021).

Mezi takové můžeme uvést již zmíněnou Lucinu, kde jsou koni vyháněni na pasty za doprovodu jezdce, který je večer znovu shání ke stáji do ohrad, kde stáda nocují. Ve stájích jsou pak drženi pouze hřebci nebo remonty a koně ve výcviku. Mezi podobné chovy můžeme uvést také národní park Aggtelek v Maďarsku, který leží na severu země na hranicích se Slovenskem. Tento chov vznikl na základě snahy o záchranu původních koní této oblasti, a tak byli od roku 1970 shromažďováni čistokrevní jedinci, kteří zbyli na území Maďarska po druhé světové válce a snahách o vyšlechtění nových plemen a s tím spojeným křížením s jinými plemeny. Tuto akci měl na svědomí především tehdejší ředitel zoologické zahrady v Budapešti Dr. Csaba Anghy. V roce 1986 převzalo 10 klisen ředitelství národního parku Aggtelek a s několika dalšími

koňmi ze zahraničí založili místní chov. Klisny s hříbaty se dnes nacházejí na 300 hektarech, kde jsou chovány polodivoce a na noc jsou sháněny do ohrad. V současné době je na pastvinách zhruba 130 kusů klisen a 50 hřebců. Chov v národním parku je rozdělen do několika míst. V Perkupě jsou drženi hřebci a vůbec hlavním šlechtitelským hřebčínem je Jósvafo. Koně jsou zde využíváni k turistice ať už v zápreži, či pod sedlem, součástí jejich práce jsou i dětské tábory a účast na sportovních kláních (Aggteleki Nemezeti Park 2024).

3.2.2 Výskyt exmoorského pony

Exmoorští poníci jsou dnes chováni v řadě evropských zemí, a to jako volně žijící stáda i v řízeném chovu. Ústředním místem chovu je stále Exmoorský národní park ve Velké Británii, jinak jsou tito koně chováni v celé Británii a v dalších Evropských zemích, kromě Evropy, kde je tento kůň nejoblíbenější se dostal i do chovů v Severní Americe. V roce 2014 byla skupina exmoorských pony vysazena v české republice jako v programu reintrodukce divokých koní do přírody, ve snaze obnovy krajiny a obnovení biodiverzity těchto oblastí (The Exmoor Pony Society 2024).

Obrázek 2: Exmoorský pony v Milovicích

(zdroj: <https://www.ceska-krajina.cz/rezervace/prirodni-rezervace-milovice/>)

3.2.2.1.1 Chovy v České republice

V České republice máme již čtrnáct rezervací, ve kterých jsou vypuštěni exmoorští poníci tyto programy vznikly na základě zúšlechtění krajiny, přesněji znovu navrácení její původní podoby a biodiverzity především. Prvním takovým místem v republice byl bývalý vojenský prostor, který sloužil pro účely sovětské armády v Milovicích, kde jsou exmoorští pony od roku 2015. U Milovic jsou poníci ve dvou územích, a to v části Milovice, která má rozlohu 106 hektarů. Zde jsou poníci vypuštěni společně se zpětně vyšlechtěnými pratury. Ve druhé části rezervace, která se nazývá Travniny o rozloze 246 hektarů je pastva exmoorských pony spojena s pastvou zubrů a od roku 2022 také s pratury. Travniny jsou územím členitějším, a dokonce obsahuje i hlohový les. V České republice bylo koncem roku 2023 čtrnáct míst, kde byli exmoorští poníci vypuštěni za účelem obnovy biodiverzity a udržování krajiny. Kromě prvních Milovic můžeme jmenovat například rezervaci v národním parku Podyjí nebo Kozmice na Opavsku (Jirků 2020).

3.3 Současná populace

Obě plemena koní byla pod druhé světové válce na hranici vyhynutí a velikosti dnešních populací je malým zázrakem. Tato plemena byla díky řadě nadšenců navrácena mezi populace schopné přežití a udržení. Mají však obě velmi malou genetickou základnu, a tak je v jejich chovu velmi důležitá pozorná plemenitba a odborné znalosti současné populace (Jelínek 2021; The Exmoor Pony Society 2024).

3.3.1 Populace huculských koní

Velikost populace je v současné době odhadována na cca 10 00 jedinců i s koňmi nezapsanými do plemenné knihy. V ČR bylo pro rok 2022 evidováno 363 klisen v plemenné knize a z toho 159 jich je zařazených v programu genových zdrojů. Jejich věková struktura je však velmi alarmující. Průměrný věk klisen v PK byl 18,99 roků, v genových zdrojích pak 15,1. Nejvíce klisen je v populaci nad 24 let, což jsou již z pravidla klisny neschopné reprodukce. Pozitivním trendem je zmenšování počtu klisen ve vedlejších plemenných knihách. Populace tedy stárne, ale její kvalita, co se týče původu se zlepšuje. Pro rok 2022 bylo zaznamenáno 69 mladých ještě nezařazených klisniček (Jelínek 2022).

Celkem bylo v roce 2022 podle ÚEK (ústřední evidence koní) v ČR 1074 huculských koní (Ústřední evidence koní ČR 2022).

U huculského koně najdeme 25 aktivních rodin a jednu neaktivní, od které již nemůžeme očekávat žádné potomstvo. V ČR je nejpočetnější rodinou Bukovina, která podle údajů z roku 2018 čítala 55 klisen. Z dalších více četných rodin můžeme zmínit například rodinu Dagmar, Agla, Klapta, Sekačka nebo Barna. Rozšíření rodin se rozdílné v různých státech, kde se huculský kůň chová, a tak je velmi důležitá mezinárodní spolupráce při plemenitbě a exportu či importu chovných zvířat (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Hřebců bylo pro rok 2022 licencováno 9 z pěti linií. V současné době je u hucula evidováno 6 linií, konkrétně linie Hroby, Gurgul, Goral, Oušor, Prislop a Pietrosu (Jelínek 2022).

Plemenné kniha je v České republice uzavřena od roku 2003 a je tvořena čtyřmi oddíly, a to hlavní plemennou knihou, plemennou knihou, první vedlejší plemennou knihou a druhou vedlejší plemennou knihou. Do plemenné knihy (PK) hřebců a klisen jsou zapsáni jedinci náležící k plemeni huculského koně, pokud splňují stanovené požadavky. Hřebci plemene huculského koně jsou zapisováni do PK po splnění specifických podmínek určených platným šlechtitelským programem, směnicemi ACHHK a tímto Řádem. Zápis do PK probíhá přihlášením hřebce majitelem, po předložení potvrzení o původu, pozitivním výsledkem paternity testu DNA, zápisu komise o udělení oprávnění k plemenitbě a přidělení čísla "ústředního registru plemeníků". V případě, že nelze objektivně ověřit původ, může Rada PK udělit výjimku. Klisny jsou do PK zapisovány průběžně, pokud je majitel přihlásí k plemenné knize, a jsou evidovány v rámci centrální evidence koní, s výjimkou těch, které majitelé vyloučí, a těch, které nespĺňují podmínky stanovené v šlechtitelském programu, směnicích ACHHK a v tomto řádu (Asociace chovatelů huculského koně 2010).

Na území Polska je dnes výrazný trend v chovu huculského strakoše. Bílé odznaky se považují za znamení přilítí cizí krve, tento typ hucula má tedy svou vlastní plemennou knihu.

V České republice je tedy zvláště vedena PK plášt'ového hucula a strakoše (Asociace chovatelů huculského koně 2010).

3.3.2 Populace exmoorských pony

V roce 1948 byli dva exmoorští koně posláni do londýnské zoo. V této době bylo v exmoorských vřesovištích pouze 50 jedinců z nichž vzniklo věch 20 stád, která se dnes na vřesovištích pohybují. Genetická variabilita tohoto vzácného plemene je velmi malá. The Exmoor Pony Society se společně s místními farmář, kteří vlastní většinu koní snaží udržet co nejvíce pokrevních linií ve svých stádech, aby se genetická variabilita a míra inbreedingu ještě více nezhoršila. Některé linie byli chovány již jen za hranicemi exmooru, ale díky dobré spolupráci chovatelů se je podařilo navrátit. Dnes je v oblasti Exmooru asi 500 exmoorských poníků a dalších 3500 po celé Británii a několika dalších státech. Chovných zapsaných klisen je asi 500 a počet licencovaných hřebců v chovu je okolo 100 kusů. Ročně je tato populace schopna zplodit asi 100 až 150 hříbat. Všechna stáda chována mimo Británii jsou též držena polodivoce na pastvinách, aby byl zachován ráz plemene a jeho schopnosti a vlastnosti jako doposud (The Exmoor Pony Society 2024).

Koně jsou každý podzim sháněni k farmám a dochází k protřídění stáda a prohlídce. Neteři koně jsou vybráni na prodej jiní zase vyřazeni kvůli špatné kondici na zimu. Hříbata jsou kontrolována a posouzena školenými inspektory. Většina hříbat je pak prodána jako koně pro pony sport či rekreaci. Pečlivě jsou hodnocena všechna zvířata, která mají být použita v chovu, Zvláště hřebci musí přesně odpovídat standardu plemene (The Exmoor Pony Society 2024).

Exmoorský pony je součástí programu na ochranu genových zdrojů, a tak jsou všechny koně příslušní tomuto plemeni pečlivě zapisováni a údaje o současném stavu pak The Exmoor Pony Society poskytuje vládním orgánům. Stejně tak jako je tomu u hucula. Plemenná kniha existuje od roku 1921 a uzavřena byla v roce 1962. Každý registrovaný poník v plemenné knize musí mít registrovanou matku i otce podle legislativy EU/DEFRA z roku 2006 (The Exmoor Pony Society 2023).

Plemenná kniha má dva oddíly. Sekce 1 („buff colored passport“) jsou poníci splňující standard plemene s rodiči zapsanými v plemenné knize vedené EPS (The Exmoor Pony Society 2023). Do sekce X spadají poníci nespĺňující standard, ale s rodiči zapsanými v plemenné knize EPS nebo čekající na inspekci a zápis do sekce 1. Žádný pony známého původu nemůže být vyloučen z hlavní sekce plemenné knihy. Při výstavách je možné soutěžit ve třídách sekce 1 i sekce X, druhý oddíl plemenné knihy tedy sekci X, ale vedení plemenné knihy příliš nedoporučuje a jde tak pouze o zájmovou aktivitu a ne chovatelskou. Mimo tyto dva oddíly plemenné knihy může být kůň zapsán do sekce „first cross“, kam jsou zapisováni jedinci s jedním registrovaným rodičem. Pokud je registrována matka, otec je jiného plemene, ale musí splňovat podmínky dané společností vedoucí exmoorskou plemennou knihu. V případě, že je otec registrovaným hřebcem hříbě bude zapsáno do této sekce za předpokladu, že je matka jiného plemene, než je exmoorský pony. Poslední možností je zapsání koně alespoň do typu exmoor, kde jsou koně s původem neznámým, s jedním registrovaným rodičem, ale nespĺňující podmínky pro „first cross“ nebo poníci, kteří byli zapsáni před zavedením sekce X v roce 2006, pokud u něj od té doby nedošlo ke znovu posouzení a přepsání do jiné sekce (The Exmoor Pony Society 2023).

3.4 Morfologie

Exteriér těchto dvou plemen je zdánlivě velmi podobný. Obě tato plemena mají znaky primitivních plemen a jsou to plášťově zbarvení koně. Oba koně jsou malého vzrůstu, s robustnější kostrou a pevnou tělesnou konstitucí (Asociace chovatelů huculského koně 2009; The Exmoor Pony Society 2024).

Jejich exteriér jasně ukazuje historii těchto koní. Na obou plemenech je jasné že jsou to plemena více či méně původní, a že do jejich vývoje člověk zasahovat jen velmi málo v průběhu celých století jejich tvorby. Z exteriéru lze také vyčíst, že obě plemena pochází z poměrně nehostinných podmínek. Exmoorský pony s jeho životem ve vřesovištích a vlhkým nevlídným oceánským klimatem, naproti tomu huculský kůň s jeho životem v horkách na příkrých svazích, hustých lesích a větrných náhorních plošinách (Asociace chovatelů huculského koně 2009; The Exmoor Pony Society 2024).

3.4.1 Exteriér huculského koně

Exteriér huculského koně má podle šlechtitelského programu (Asociace chovatelů huculského koně 2009) vydaného asociací chovatelů huculského koně splňovat následující kritéria. Huculský kůň by měl mít co nejlépe vyjádřený plemenný typ, který je založený na podobě jeho předků. Tělesný rámec je delší s dobrým fundamentem, rovným postojem a pravidelnými chody. Nejen kostra koně má být silná a odolná, ale i kopytní rohovina je silná (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Míry, které huculský kůň musí splňovat pro zápis do hlavní plemenné knihy a genových zdrojů jsou ve výšce kohoutkové (KVH) stanoveny v rozmezí 134–142 centimetrů u klisny a 136–144 centimetrů u hřebce. Další mírou, která je stanovena je obvod hrudi, který je u klisny předepsán na 160–180 centimetrů, u hřebce je tato míra o pět centimetrů větší, tudíž je stanovena na 165–185 centimetrů. Poslední mírou je obvod holeně, na jehož základně můžeme posuzovat mohutnost kostry, která by vzhledem ke konstituci a původnímu prostředí života zásadní. Obvod holeně by měl být v rozmezí 17,5 – 19,5 centimetrů u klisny, u hřebce pak 18,2–20,2 centimetrů (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Dobry představitel plemene má mí dobře vyjádřený plemenný typ a také kladen důraz na výrazný pohlavní dimorfismus. Pokud chceme popsat ideálního zástupce plemen podle standardů ustanovených šlechtitelským programem by měl mí suchou, kratší hlavu s kratší obličejovou částí s širokou mozkovnou a výraznými žuchvami. Hlava by měla byt robustnější a rovná nebo mírně štičí (Asociace chovatelů huculského koně 2009; Purzyc et al. 2011).

Co se týče krku, ten by měl být velmi silný a svalnatý, klenutý a měl by být ideálně středně nasazený. Hřbet huculského koně by měl být pevný s kratšími dobře vázanými bedry. Kohoutek koně je malý, a ne příliš výrazný. Hrudník koně je široký a hluboký. Zád' by měla být dobře osvalená a spíše kratší a široká (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Končetiny jsou kratší s výraznými klouby většinou s kratší strmější spěnkou, která ale není nijak požadována. Přední holoň bývá kratší. Postoj by měl mít huculský kůň pravidelný, u pánevních končetin spíše šavlovitý a v hleznech sblížený (Asociace chovatelů huculského koně 2009). Silná kostra a krátké končetiny jsou znaky jasně odrážející horské prostředí, kde tento kůň vznikl (Komosa 2009).

Zabarvení je plášťové a odznaky jsou nežádoucí. Typickými barvami jsou hnědák a plavák, vyskytovat se mohou i barvy jiné jako je například ryzák či vraník ty jsou však méně žádaná. Obvykle se objevují znaky typické pro primitivní plemena jako je úhoří pruh, oslí kříž a zebrování na končetinách. Srst mají tyto horší koně hustou a dobře přizpůsobenou nepřízní počasí. Ohon je u kořene lehce štětinatý (Asociace chovatelů huculského koně 2009, Komosa 2009).

Obrázek 3: Hřebec huculského koně Hroby Avalon (zdroj: <http://hucul-achhk.cz/kun/hroby-avalon>)

3.4.2 Exteriér exmoorského pony

Tito poníci jsou plášťového zbarvení, což je dalším důkazem o jejich primitivním původu. Bílé odznaky či strakatost jsou známkou křížení. Exmoorský pony je typickým tmavým hnědákem, což je barva původní, narozdíl například od ryzáků strakošů či běloušů, kteří vnikli barvenými mutacemi nebo křížením (Ludwig et al. 2009).

Exmoorský pony má dosahovat výšky od 112 do 134 centimetrů, jak již bylo uvedeno barvou jde o plášťově zbarveného hnědáka, což znamená že je ho spodky končetin, hříva a ocas jsou v barvě černé. Dalším typickým znakem je moučná huba, tedy světlé zbarvení kolem huby a i očí, tento znak je jeden ze znaků ukazujících na primitivnost a stáří plemene. Tento pony jakožto kůň z nevlídných podmínek deštivé a chladné Británie má malé uši a krátké nohy, což je podle Allenova pravidla pochopitelný jev, vzhledem k jeho životním podmínkám. Tento pony má takzvané žabí oči, což znamená že mu oči a nadočnicové oblouky zřetelně převyšují nad linií hlavy. Hříva je splývavá, pouze u hříbat bývá do roka stojatá. Hříbata jsou výjimku i ve zbarvení, protože se většinou rodí pískově zbarvená a až později jejich srst tmavne do klasického tmavého hnědáka, hnědáka, či výjimečně až vraníka (Dostál et al. 2014).

Tvar těla opět zrcadlí místo a původ ponyho. Tělo spíše obdélníkového rámce s krátkými končetinami a středně až nízko nasazeným krkem. Hlava je robustní se silnými čelistmi a výrazným okem. Kostra je silná a dobře stavěná (The Exmoor Pony Society 2023).

Obrázek 4: Hřebec exmoorského pony Cosmic Sharatan
(zdroj: <https://exmoorponysociety.org.uk/ponies/cosmic-sharatan/>)

3.5 Život ve stádě

Obě plemena máme možnost pozorovat ve stádech menších i větších, jelikož obě jsou většinou chována převážně pastevním způsobem, a tedy jsou držena ve stádech na pastvinách. Můžeme je nalézt také, v přírodních parcích a rezervacích, kde jsou stáda chována polodivoce a můžeme u nich pozorovat přirozené chování. U huculů nalzáme spíše stáda, kde není přítomen hřebec po celý rok a spíše zde dochází k řízenému chovu (Duruttya 2021).

U exmoorských koní například v České republice najdeme několik míst, kde jsou koně vypuštěni do rezervací v plné sestavě funkčního stáda (Šandlová 2020).

3.5.1 Sociální chování huculského koně

Ve studii Jodkowska (2013) bylo pozorováno 68 huculských koní při jejich běžné pastvě v horách. Stádo bylo pozorováno 30 dní v letních měsících, konkrétně v červenci a v srpnu od devíti hodin dopoledne do osmnácti hodin.

Bylo zjištěno, že se koně většinu času zabývali pastvou, a to převážně v dopoledních hodinách. Dále bylo pozorováno, že část stáda vždy stála a nepásala se. Můžeme se domnívat, že tito koně byli v danou dobu v pozici stráží, a tedy hlídali, aby se stádo mohlo dále v klidu pást. V odpoledních hodinách se celé stádo při pastvě spíše pohybovalo (Jodkowska 2013).

Ve stádě nedocházelo k žádnému agresivnímu chování, které by mělo souviset s vnějšími podmínkami jako je například počasí a denní době. Bylo prokázáno, že huculské stádo klade velký důraz na rituály během dne a počasí nemá na toto chování zásadní vliv (Jodkowska 2013).

3.5.2 Sociální chování exmoorského pony

U exmoorských koní bylo ve dvou odlišných rezervacích v České republice během připouštěcích sezón v letech 2016 a 2017 pozorováno chování ve stádech. Se zaměřením na hříbata a chování dospělých jedinců v daném stádě vůči nim. Bylo zjištěno, že hříbata jsou v těchto skupinách k hřebcům více přátelská než k dospělým klisnám. Hříbata projevovala více námětů ke hrám, snappingu a obecně více interagovala s hřebcem. Nebyly však pozorovány žádné rozdíly mezi pohlavím hříbat, hřebečci i klisničky měli stejné projevy. Jediný pozorovaný rozdíl byl, že hřebečci měli větší sklony k interakci s hřebcem (Šandlová 2020).

Hřebci byli také shledáni jako více aktivační a zainteresovaní ve hrách se svými potomky. Oproti klisnám byli dospělí hřebci také tolerantnější než dospělé klisny (Šandlová 2020).

3.6 Současné využití

Obě plemena jsou v současnosti využívána pro agroturistiku a výcvik dětí či začátečníků. Ani jedno z plemen není moderním typem koně, které by se těšilo oblibě dnešní společnosti. Nejsou to koně ušlechtilí a jejich sportovní využití není primární v jejich chovu (Jelínek 2021; The Exmoor Pony Society 2023).

Z jejich povahy, která souvisí s jejich místy vzniku a nutností přežít je jasné, že jsou to koně vhodné pro děti a nezkušené jezdce. Huculský kůň díky tomu začal být v minulých letech označován za zlého a hloupého koně. Opak je ale pravdou, hucul se jako malý klidný poník často ocital v rukou lidí hipologicky nevzdělaných, z čehož pramenily jejich neduhy a pokažené vzorce chování (Jelínek 2021; The Exmoor Pony Society 2023).

Huculský kůň je využíván především v zemích jeho původu, kde je často chován v přírodních parcích a rezervacích nebo je chován tradičním pasteveckým způsobem.

Exmoorský pony je naproti tomu původně chován pouze ve Velké Británii, ale jeho popularita ve světě v posledních letech značně stoupla, a to hlavně s vytvořením rezervací, kde je tento kůň polodivoce chován (Jelínek 2021; The Exmoor Pony Society 2023).

3.6.1 Využití huculského koně

Huculský kůň je známý svou stavbou těla vhodnou pro nošení nákladů až o polovinu jeho vlastní váhy. Proto je dnes využíván nejen pro děti ale i pro dospělé jezdce. Využití huculského koně dnes přináší velké úskalí do jeho chovu. Vzhledem k dnešním potřebám a faktu, že je kůň využíván již více komerčně a je sportu, není hucul jakožto kůň všestranný, není tak širokou veřejností žádaný jinak než pro rekreaci, není tudíž ani zájem o větší produkci v chovu víceméně jinak než pro zachování dostatečné základy pro čistokrevný a udržitelný chov (Jelínek 2021).

Huculský kůň není plemeno využitelné v žádném vysokém sportu. Je to kůň všestranný, ale v žádné ze svých disciplín většinou není schopen vyrovnat se koním k tomu účelu cíleně šlechtěným. V současné době je kůň využíván převážně k rekreaci, turistice, dětskému sportu nebo například hipoterapii při čemž je jeho charakter a klidná povaha velkou výhodou, ta ale plyne již z historie. Jde o koně z horského prostředí, kde jim klid a rozvaha v náročném trénu zajišťovala přežití každodenních strastí (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Dříve byl huculský kůň chován pro účely armády, a to především za do Rakouska – Uherska, kdy byl založen i první hřebčín na chov huculských koní a za světových válek. Tento malý horský koník byl využíván především jako soumar nebo v zápřeži tahaly zbraně. Ve složitém horském terénu, kde by si velký kůň naložený těžkým nákladem jen těžko poradil (Duruttya 2021).

Toto plemeno je prezentováno jako plemeno všestranně užitkové což znamená, že by tento kůň měl být využitelný ke všem disciplínám obzvláště při práci. Z této skutečnosti také vyplývá zkušební řád, tito koně musí pro zařazení do hlavní plemenné knihy a programu genových zdrojů splnit zkoušku výkonnosti při které se prokáže jejich charakter a fyzická zdatnost hned ve třech disciplínách. Při plnění zkoušky v plném rozsahu tedy typu A musí kůň většinou remontního věku ukázat poslušnost v práci pod sedlem v lehkém a těžkém tahu. Výkonnostní zkoušky jsou především zkouškou charakterovou (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Obrázek 5: Zápřah huculských klisen na farmě /Y (zdroj: <https://www.rajce.idnes.cz/pavelcunkov/album/190615-cunkov-diagonala-y-krtiny-2019/1441827618>)

3.6.1.1 Výkonnostní zkoušky

Huculský kůň je plemeno patřící mezi primitivní plemena. Tato skutečnost odkazuje k jeho vývoji, který nebyl člověkem v průběhu let nijak zvláště narušován. Není to tedy plemeno, které by bylo cíleně šlechtěno k jedné užitkové vlastnosti a může se pyšnit svou všestranností. Z všestrannosti plemen vychází také zkušební řád, huculský kůň má totiž velmi náročnou a komplexní zkoušku výkonnosti. Společně s koněm starokladrubským plní tento malý horský kůň jedny z nejnáročnějších zkoušek v České republice (Jelínek 2021).

Zkoušky výkonnosti jsou důležité především proto, že dědivost výkonnostních vlastností může být až střední a testace takových vlastností před použitím koně v chovu je tedy stěžejní (Dušek 1992). U hucula při výkonnostních zkouškách hledíme zejména na charakter oproti koním například skokovým, kdy jejich výkonnost zásadní vlastností pro uplatnění. Huculský kůň má zkoušku náročnou i po fyzické stránce, ale jde tu skutečně spíše o ochotu, jakým způsobem kůň absolvuje celý zkouškový den než o hodnocení jakékoliv fyzické výkonnosti. V tomto případě jde spíše o zodpovědnost majitele, či člověka, který koně ke zkouškám připravoval, aby dbal také na dostatečnou fyzickou přípravu a kůň měl natrénováno na výdrž celé zkoušky a celodenního shonu (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Zkouška výkonnosti se odehrává během jediného dne, kdy jedinec musí absolvovat hned tři disciplíny. Konkrétně se jedná o zkoušku pod sedlem, v lehkém tahu a do třetice v tahu těžkém (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Během zkoušky se hodnotí celkem osm bodů, které jsou hodnoceny celobodovým systémem od jedné do deseti, kdy deset je známka nejvyšší. Prvním bodem je plemenný typ, jehož známka se přenáší z té udělené při zápisu do plemenné knihy, při výkonnostních zkouškách se však může komise rozhodnout tuto známku změnit (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Druhým bodem hodnocení je exteriér, ten je rovněž hodnocen při zápisu koně do plemenné knihy a známka může být následně opravena (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Dále je hodnocen temperament a charakter koně, které komise hodnotí během celého průběhu zkoušky. Na tyto dvě složky je u huculského koně kladen obzvláště velký důraz, nejde totiž o koně určeného k velkým sportovním výkonům. V současné době je kůň využíván převážně k rekreaci, turistice, dětskému sportu nebo například hipoterapii při čemž je jeho charakter a klidná povaha velkou výhodou, ta ale plyne již z historie. Jde o koně z horského prostředí, kde jim klid a rozvaha v náročném trénu zajišťovala přežití každodenních strastí. Vzhledem k tomu že huculský kůň patří mezi genové rezervy České republiky, je snaha o udržení plemene v jeho původní podobě, tedy i stránka temperamentu a charakteru je velmi důležitá nejen z praktických důvodů současného využití plemene (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Příježděnost se u hucula hodnotí na základních jízdárenských cvičích, jde zde spíše o ochotu koně ke spolupráci. Je zde nutné znovu brát v potaz fyzické možnosti vzhledem k anatomii zvířete. Příježděnost se hodnotí při práci na jízdárně v kroku, klusu a ve cvalu, kdy se hledí především na reakci koně na pomůcky. Provádí se práce na dlouhých čarách, kruzích a povely udává vedoucí jízdárny, či komise sama. Zkouška pod sedlem trvá patnáct minut v lotech maximálně po čtyřech koních a jedinci musí předvést i schopnost práce v rozdělení. Na konci této části musí zvíře překonat skok vysoký sedmdesát centimetrů, a to tak že musí skok z maximálně pěti pokusů třikrát překonat a minimálně jednou nesmí shodit. Zde se hodnotí ochota ke skoku a nikoliv styl (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Dalším bodem hodnocení a zároveň částí zkoušky je distanční jízda a ovladatelnost v lehké zápřeži. Koně tuto pasáž mohou absolvovat buď zapřažení v páře nebo v jednospřeží. Součástí je trasa dlouhá šest kilometrů, kterou musí spřežení ujet do třiceti minut, pokud trasu zvládne rychleji není to žádnou přidanou hodnotou. Po odjetí distanční jízdy se přistupuje k ovladatelnosti, zde musí koně projet kruh na obě ruce a dvakrát zastavit a rozejít se. Každá část zkoušky v lehké zápřeži se hodnotí zvlášť (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Předposledním bodem hodnocení je spolehlivost v tahu smykem, ta se může provádět buď na pískové, či travnaté ploše. Podle povrchu se mění také váha břemene, v podobě saní nebo klády. Na podkladu písčitém zvíře musí utáhnout sto kilogramů, kdežto na travnaté ploše je to sto šedesát kilogramů. Břemeno musí být taženo na vzdálenost sto metrů, ve kterých se kůň musí třikrát zastavit a znovu rozejít do tahu podle pokynů komise. Pokud dojde ke třetímu samovolnému zastavení, a tudíž odmítnutí táhnout příslušnou zátěž, je kůň ze zkoušky vyloučen. Po celou dobu této části by mělo být zvíře vedeno na opratích. V těžkém tahu se

boduje styl, plynulost zabírání a ochota koně k tahu. Každé zabránění, tedy rozejití se se hodnotí vlastní známkou (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Mechanika pohybu je posledním z osmi ukazatelů hodnotících se při zkoušce základního výcviku. Mechanika je hodnocena v kroku a v klusu. Stejně jako známka za plemenný typ a exteriér je i tento bod hodnocen při zápisu koně do plemenné knihy a u zkoušky má komise právo toto hodnocení změnit na základě pozorování v průběhu celé zkoušky (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Výše popsaná zkouška se všemi třemi částmi, tedy zkouškou pod sedlem, v lehké zápřeži a v těžké je kompletní ucelenou zkouškou typu A, koně však mohou plnit i zkoušku typu B. Pokud se majitel rozhodne svého koně přihlásit ke zkoušce typu B, je to většinou z důvodu nemožnosti koně zařadit ho do vyšších tříd plemenné knihy. Díky splněné zkoušce výkonnosti mohou být klisny již zapsané v plemenné knize přepsány do hlavní plemenné knihy, pro to jim postačí zkouška typ B, musí však dostat od komise minimálně čtyři body za exteriér, plemenný typ a mechaniku pohybu. Pro zařazení do programu genových zdrojů musí klisna splnit zkoušku typu A, hodnocení z více uvedených bodů (plemenný typ, exteriér a mechanika pohybu) musí dosahovat minimálně šesti a půl bodu. Hřebec může dostat oprávnění k působení v plemenitbě za předpokladu, že jeho výsledná známka ze zkoušky bude minimálně sedm bodů (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Výkonností zkoušku u hucula plní koně od tří let věku, horní hranice již není vymezena, což je poměrně novou změnou ve zkušebním řádu. Zkoušku může plnit jakýkoliv jedinec zapsaný v některém z oddílů plemenné knihy huculského koně, je však vyžadována pouze pro zápis do hlavní plemenné knihy a do programu genových zdrojů (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

Klisny zapsané do plemenné knihy musí splňovat stanovené tělesné rozměry (viz. exteriér huculského koně). Kromě tělesných rozměrů je důležitá i stránka původu. Klisny, které se splněním zkoušky zapíší do hlavní plemenné knihy musí mít oboustranný původ nejméně do čtvrté generace předků, kteří jsou příslušníky plemene. Hřebci musí mít stejně jako klisny oboustranně prokázaný původ do čtvrté generace, pouze z koní příslušným k plemeni. Každý kůň pak musí mít původ ověřen testem DNA (Asociace chovatelů huculského koně 2010).

Pro představu aktuální situace, v roce 2022 zkoušky výkonnosti splnilo 11 koní z toho 1 hřebec. Zkoušky výkonnosti se musí pořádat za přítomnosti veterinárního lékaře. Zkouška typu B (podsedlová) může být po domluvě provedena v rámci zkoušky jiných plemen (Asociace chovatelů huculského koně 2009).

3.6.2 Využití exmoorského pony

Exmoorský pony je ve své domovině v současné době využíván především k pony sportu nebo k rekreaci. Především díky jeho milé povaze a učenlivosti. Tento kůň je ideálním partnerem pro děti, ale je schopen práci i s menším dospělým. Ve sporu je pak tento poník nejčastěji viděn v soutěžích „Working Hunter Ponies“ (The Exmoor Pony Society 2023).

Dále jsou tyto houževnatí poníci častými účastníky ve výstavních kruzích či rovinných třídách těchto soutěží. Mnoho poníku je dnes vidět i v zápřeži. Ve vozatajských soutěžích jsou často poníci i kvůli tomu, že jejich jezdec již vyrostl, ale svého čtyřnohého partnera nechce

opustit. Poměrně úspěšnými jsou tito poníci na Britských ostrovech i v soutěžích drezurních či distančních soutěžích (The Exmoor Pony Society 2023).

Stejně jako o huculském koni můžeme tedy minimálně na základě předešlých informací mluvit jako o všestranném koni. Bylo tomu tak i v dávných dobách, kdy exmoorští poníci chovaní na farmách britských rodin sloužili jako koně jezdeckí, pod sedlem napomáhali také v pastvě dobytka, jako soumaři při přepravě nákladu, či jako koně tažní (The Exmoor Pony Society 2023).

Obrázek 6: Exmoorský pony na Royal International Horse Show

(zdroj: <https://www.horseandhound.co.uk/news/shes-my-best-mate-record-breaking-exmoor-adds-rihs-title-to-her-tally-796389> “

3.6.2.1.1 Proč exmoorský pony, a ne huculský kůň

Podle Vrtkové (2015) je shrnutí problematiky následující: „V ČR v roce 2015 byla vyvolána diskuse o importu exmoorského pony k umístění do oblasti Milovic a národního parku Podyjí. Odborníci i chovatelé huculského koně v ČR zastávají názor, že vhodnější by k těmto účelům bylo domácí plemeno, to je huculský kůň (např. Maršálek – Jezdeckví 2015 a další). Autoři projektu s exmoorským pony (ochranářská společnost Česká krajina ve spolupráci s vědci z Biologického centra Akademie věd České republiky, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Univerzity Karlovy, Ústavu biologie obratlovců Akademie věd České republiky, České zemědělské univerzity a dalších institucí) odůvodňují jeho výběr v publikaci Dostál et al. (2014) i tím, že huculský kůň vznikl křížením různých plemen včetně arabské koně. Žádná země s chovem huculských koní kromě ČR, v popisu huculského koně v EFABIS (The European Farm Animal Biodiversity Information System) oddíl v odstavci o původu (description of origin) však tuto informaci neobsahuje. Avšak za ČR je v EFABIS u HK je v popisu plemene uvedeno, že jde o primitivního tarpana místního karpatského typu, který je potomkem tarpana, kertaka a arabského koně a vznikl v 17. a 18. století. Podle nás je možné, že výše uvedená informace o arabovi v původu HK v EFABIS mohla být zdrojem pro autory projektu v uvádění arabského koně v původu HK v ČR.“

V publikaci „Divoký kůň (*Equus ferus*) a pratur (*Bos primigenius*): klíčové druhy pro formování české krajiny“, která má být jedním z podkladů nezařazení hucula do projektu reintrodukce velkých kopytníků a obnovu biodiverzity, je uvedeno, že úhoří pruh jakožto jeden ze znaků primitivních plemen koní, se objevuje u některých huculů na Ukrajině. Úhoří pruh je

přítom znakem viditelným téměř u každého hucula, je potřeba brát v úvahu i jeho zbarvení, kdy na tmavých jedincích pruh logicky není vidět tolik jako například u plaváků (Dostál et al. 2014).

V této páci je, co se týče původu hucula často citován autor Radvan (2001), z jehož publikací je zde citováno, že je hucul vznikl na základě snahy obyvatel Karpat o vyšlechtění mohutnějšího a líbivějšího koně pro potřebu práce v lese. Šlechtění mělo probíhat křížením koně místního původu s koňmi z Polska, Moldavska a Ukrajiny, ale také s arabským anglickým plnokrevníkem, či lipicánem. Tyto pokusy o vytvoření vhodného koně však neměli úspěch, ten se dostavil údajně až s příchodem těžších chladnokrevných koní s německými přistěhovalci. Němci si s sebou přivezli norické plemeno, a to mělo dát společně s koněm arabským za vznik huculovi. Autor připouští i možný vliv koní z východu, a to konkrétně koní mongolských (Dostál et al. 2014).

Linie Hroby má být linie se silným podílem arabské krve, což dokládá i velký výskyt bílých odznaků u koní této linie. Dále je zde popsáno i již zmíněné křížení s koněm fjordským, haflingem a noriky. Na počátku šedesátých let, kdy se koně na Muráni začali rozprodávat měli být podle Radvana klisny připouštěny fjordskými hřebci nebo hřebci jiných plemen (Dostál et al. 2014).

Vzhledem k tomu, že huculské plemeno se muselo dvakrát vyrovnávat s téměř vyhynutím, došlo ke značnému snížení genetické variability (Radvan 2001; Dostál et al. 2014).

Jako shrnutí důvodů, proč nemůže být pro tento program použit hucul uvádí autoři toto: „Hucul patří k nejkrásnějším plemenům malých koní a jeho primitivní znaky jako silné čelisti, malé uši, nebo úhoří pruh na divoké koně zdánlivě upomínají. Nicméně již původní plemeno vzniklo křížením „místních“ koní s arabskými a norickými hřebci, následovala pak desetiletí křížení s fjordy, haflingy a dalšími plemeny. Navíc v rámci zkoušek jsou z dalšího chovu vyřazována zvířata plachá nebo špatně ovladatelná, čímž jsou z populace čistokrevných huculů záměrně vyřazováni jedinci se zachovalými divokými instinkty. Druhým významným faktorem, který hucula od divokého předka vzdaluje, je podléhání módním trendům v rámci některých regionů. Především se to týká Polska, kde jsou kvůli rostoucí oblíbě tzv. „amerických pony“ jako čistokrevní huculové vedeni také pěstře zbarvení strakatí koně, kteří původnímu typu odpovídají již jen tělesnou stavbou. Vzhledem k silné pozici polské organizace pak mezinárodní orgány sdružující chovatele huculů polský přístup tolerují. Dodejme, že přes výše uvedené skutečnosti by měl hucul pro svou houževnatost, odolnost a všestrannost určitě zůstat ve středu pozornosti tuzemských chovatelů.“ (Dostál et al. 2014).

Exmoorský pony je ceněn pro jeho přátelskou povahu a učenlivost, proto je dnes využíván k pony sportu a rekreaci. Jsou to, ale stejné vlastnosti, které jsou ceněny i v chovu huculského koně. Pokud takové vlastnosti pozorujeme v polodivoce chovaných koní a jsou u plemene přirozené, proč by tomu tak nemohlo být i koně huculského. Přírodní selekce je zde nahrazena umělým vyřazováním z chovu. Nejde o snahu potlačit přirozené reakce koně, ale o zachování jeho původních vlastností. Kůň žijící v horách, stejně tak jako kůň žijící ve složitém terénu vřesovišť na pobřeží si nemůže dovolit být zbrklý a nepozorný, to by ho mohlo ve volné přírodě stát život (Asociace chovatelů huculského koně 2009; Dostál 2014 et al).

4 Závěr

Při porovnávání těchto dvou plemen bylo důležité uvědomit si všechny aspekty a rozdíly, které na koně v průběhu jejich vývoje působily, ale i v současnosti mezi nimi utváří rozdíly. Oba koně se dnes vyskytují na evropském kontinentu. V minulosti tomu nebylo jinak, obě plemena se podle dosud známých informací vyvinula v Evropě. Zatímco Britský Exmoorský pony se zrodil na deštivých Britských ostrovech, huculský kůň se vyvíjel v horském prostředí Karpat. Pro oba koně je typický malý tělesný rámec, který odkazuje na nepříznivé podmínky jejich života. Pony se musel potýkat s přímořským klimatem a vlhkým terénem vřesovišť Exmooru. Huculský kůň musel zdolávat svahy hor a přežít těžké zimy ve vysoké nadmořské výšce.

Kromě tělesného rámce se podmínky podepsaly i na dalších částech exteriéru těchto primitivních koní. Obě plemena mají mohutnou lebku s líbivým výrazem díky očím vystupujícím z linie hlavy, mají široké čelo a malé uši. Krátké nohy a nízko až středně nasazený krk jasně poukazují na složitost terénu, ve kterých se koně pohybovali. Stejně tak jako silná kostra s mohutnými klouby.

Obě plemena jsou pláštěově zbarvena, což je typické pro původní plemena. Ve volné přírodě je kvůli predátorům výhodnější srst v jedné barvě, navíc bílé odznaky jsou znakem křížení. U huculského koně se bílé znaky objevují, jsou však důsledkem účelového křížení v padesátých letech minulého století, kdy se huculský kůň křížil s fjordskými, haflingskými a norickými koňmi za účelem získání těžších, ale obratných koní do lesa. Do dnes je tento trend v populaci vidět, ale díky snaze chovatelů se výskyt bílých odznaků zmenšil. U hucula se také především v polském chovu odštěpila větev strakošů, která s chovem pláštěových koní nijak zvlášť nesouvisí. Ve zbarvení mají tato plemena další společné znaky jako je zebrovaní nad karpálními klouby, oslí kříž a úhoří pruh. Moučná huba je znakem popisovaným jako typický pouze u exmoorského pony.

Exmoorský pony se podle dosavadních informací vyvinul z prakoní žijících v pleistocénu a jeho vývoj byl nejspíše nepřerušen až do dnešních dob, což by z něj dělalo až na koně Převalského, který bývá považován za prakoně, nejpůvodnějšího koně současnosti. Huculský kůň je naproti tomu plemeno novější, o jeho vývoji nevíme mnoho, ale vědci se dnes převážně shodují na jeho vývoji z několika větví tarpan, které se prokřížily. V některých zdrojích nalézáme i zmínku o přimíchání krve mongolské. Některé zdroje tvrdí, že byl huculský kůň významně ovlivněn krví arabskou, tato informace je však nepotvrzena.

U huculského koně byla snaha napravit křížení s jinými plemeny připouštěním s čistokrevnými hřebci, a populaci tak vyčistit. Exmoorský pony měl v tomto ohledu o něco šťastnější osud. Křížení jedinci byli totiž prodáváni mimo vřesoviště a do původních čistokrevných stád se údajně žádní kříženci, či koně jiných plemen nedostali.

Současné využití koní je velmi podobné oba koně se uplatňují zejména v rekreaci a k výuce dětí a začátečníků. Ve Velké Británii je o něco příznivější situace ve sportovních disciplínách, ve kterých mají větší tradici a využití původního koně jsou zde častější. Huculové bývají vidět na speciální huculských stezkách, ale v jiném sportu jen velmi spíše. Huculský kůň má velmi náročné zkoušky výkonnosti a přijetí koně do chovu. Kůň musí splnit tři zkoušky v odlišných disciplínách během jednoho dne. Zkouška je především o prověření charakteru jedince. Předchází jí posouzení a měření při zápisu do plemenné knihy a při plnění výkonnostních

zkoušek dochází k opětovnému přehodnocení. Britští pony musí při zápisu splňovat pouze exteriérové požadavky a veterinární prohlídku, ta naopak není u huculského koně součástí zápisu ani výkonnostních zkoušek.

Pokud budeme mluvit o etologii obou plemen, nejsme schopni z dosavadních studií definovat přesné rozdíly. Chování koní je velmi ovlivněno prostředím, ve kterém žijí. Chovy polodivoké se ve svém každodenním chování jistě liší od chovů zcela domestikovaných. Faktorem změny chování by mohl být fakt, že u huculského koně jsou z plemenné knihy vyřazováni koně s nevyhovujícími charakterovými vlastnostmi podle šlechtitelského řádu. Mohla, by tak populace ztrácet významnější reakce na podněty, a to by mohlo měnit i sociální vztahy ve skupinách. Důležitým faktorem je také skladba stád, která jsou pozorována, zda jsou ve stádě zastoupena obě pohlaví a jakým způsobem je počet jedinců redukován. U exmoorských koní byla pozorována výrazná pozitivní interakce hřebce s hříbaty, stáda s hřebci však není možné pozorovat v mnoha chovech huculských koní, a tak nelze soudit, zda je toto chování raritou objevující se výhradně u exmoorských pony.

V práci nebyly shledány žádné zásadní rozdíly, které by měly jedno plemeno vyřadit z výběru pro použití v rezervacích na území České republiky. Huculský kůň je však genovým zdrojem České republiky a jeho chov je zde podpořen dotacemi. Otázkou tedy je, zda by nebylo přínosnější využít tento projekt pro rozvoj populace místního koně než dovozeného ze zahraničí.

5 Literatura

- Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság. 2024. The hucul horse stud farm of Jósvalfő. Available from <http://regi.anp.hu/en/hucul-menes#> (accessed January 2024).
- Asociace chovatelů huculského koně. 2010. Řád plemenné knihy. Asociace chovatelů huculského koně, z.s., Česká republika, Pardubice.
- Asociace chovatelů huculského koně. 2009. Šlechtitelský program huculského koně. Asociace chovatelů huculského koně, z.s., Česká republika, Pardubice.
- Baker S. 2008. *Survival of the Fittest: A natural history*. Exmoor Books, Chippenham, UK.
- Baker S. 2008. *Survival of the Fittest: A natural history*, 2nd Edition. Exmoor Books, Dulverton, Somerset, UK.
- Brzeski E, Górska K, Rudowski M. 1988. *Konie huculskie*. PWN, Warszawa.
- Dostál D, Konvička M, Čížek L, Šálek M, Robovský J, Horčíčková E & Jirků M. 2014. Divoký kůň (*Equus ferus*) a pratur (*Bos primigenius*): klíčové druhy pro formování české krajiny. Česká krajina, Kutná Hora.
- Duruttya MC. 2021. *Hucul. Hipo-Dur*, Eva Janzetičová, Česká republika, Praha.
- Dušek J. et.al. 1992. *Chov koní v Československu*. Brázda, Česká republika, Praha.
- Fornal A, Radko A & Piestrzyńska-Kajtoch A. 2013. Genetic polymorphism of Hucul horse population based on 17 microsatellite loci. *Acta Biochimica Polonica* **60**:761-765.
- Gardiánová I. 2012. Národní dědictví – genové rezervy České republiky. *Vertebratus*.
- Georgescu SE, Manea MA, Dudu A, Costache M. 2011. Phylogenetic relationships of the Hucul horse from Romania inferred from mitochondrial D-loop variation. *Genetics and Molecular Research*. **10**:4104-4113.
- Georgescu SE, Manea MA., Costache M. 2008. Roumanian Biotechnological Letters. The genetic structure of indigenous Romanian Hucul horse breed inferred from microsatellite data. University of Bucharest, Molecular Biology Center. **13**:4030-4036.
- Goodwin D, Levine M, McGreevy PD. 2008. Preliminary Investigation of Morphological Differences Between Ten Breeds of Horses Suggests Selection for Paedomorphosis. *Journal of Applied Animal Welfare*. **11**:204-212.
- Groves CP. 1986. The taxonomy, distribution and adaptations of recent equids. *Equids in the Ancient World*. **1**:11-65.
- Heck H. 1952. The Breeding-Back of the Tarpan. *Oryx*. **1**:338-42.
- Hodgson ML. 2012. Some notes on the Huculs. *Folklore*. **16**:48-55.
- Komosa M, Purzyc H. 2009. Konik and Hucul horses: A comparative study of exterior measurements. *Journal of Animal Sciences*. **87**:2245-2254.
- Kourková, L, Vrtková I & Šrubařová P. 2009. Microsatellite DNA analysis of genetic diversity in selected horse population. Department of Animal Morphology, Physiology and

- Genetics, Laboratory of Agrogenomics, Mendel University of Agriculture and Forestry in Brno, Brno, Czech Republic. **26**:57-60.
- Jackowski M. 2005. Konie stadniny w Łuczynie. *Przeegl. Hod.* **7**:24-25.
- Jodkowska E, Jantoń A, Dobrowolski M. 2013. Hucul horses herd behavior on pasture. Institute of Animal Breeding, Department of Horse Breeding and Equestrian Sciences, Wrocław University of Environmental and Life Sciences. **71**:29-36
- Jelínek J. 2022. Ročenka Huculský kuň ČR PK 2022. Asociace chovatelů huculského koně, z.s., Česká republika, Pardubice
- Jelínek J. 2021. Genetické zdroje zvířat a jejich praktické využití. Ministerstvo zemědělství, Česká republika, Praha.
- Jirků M, Dostál D. 2020. Zhodnocení managementu bezlesí VPP Milovice-Mladá přirozenou pastvou velkých kopytníků 2015-2019. Česká krajina. Available from: https://www.ceska-krajina.cz/wp-content/uploads/2020/02/Milovice-Report-2015-19_FINAL.pdf (accessed January 2024).
- Ludwig A, Pruvost M, Reissmann M, Benecke N, Brockmann GA, Castaños P & Hofreiter M. 2009. Coat color variation at the beginning of horse domestication. *Science*. **324**:485-485.
- Matoušová – Malbohanová Z, Hájková M, Jiskrová I. 2004. Body conformation comparison of Czech and Polish Hucul horses. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. **52**:153-157
- Miller GR, Miles J. 1984. Moorland Management: A study of Exmoor. Institute of Terrestrial Ecology. Cambridge, UK.
- Mondryk R. 2017. Primary manifestations of the ethnic identity of the Ukrainian Hutsuls. *Kulturní studia*. **8**:39-61.
- Morris J, Thorn C & Thorn F. 1980. Domesday Book. Phillimore, Chichester, UK.
- Pasicka E. 2013. Polish konik horse – characteristics and historical background of native descendants of tarpan. Wrocław University of Environmental and Life Sciences. Wrocław, Poland.
- Petersen JL, Mickelson JR, Cothran EG, Andersson LS, Axelsson J, Bailey E & McCue ME. 2013. Genetic Diversity in the Modern Horse Illustrated from Genome-Wide SNP Data. *PLoS one* 8 (e54997) DOI: 10.1371/journal.pone.0054997.
- Purzyc H, Kobryńczuk F, Bojarski J. 2011. Sexual dimorphism in Hucul horses using diskriminant analysis. *Animal*. **5**:506-511.
- Radvan J. 2001. Historie chovu huculského koně v českých zemích. Available from: <http://www.hucul.net/knihy/> (accessed January 2024).
- Speed MG. 1956. An indigenous British horse. *The British Veterinary Journal*. Countrywide Livestock, Droitwich, UK.

- Speed JG. Etherington MG. 1952. The Exmoor pony and a survey of the evolution of horses in Britain. The British Veterinary Journal. Edinburgh, UK.
- Speed JG & Speed MG. 1977. The Exmoor pony: Its Origins and Characteristics. Countrywide Livestock, Droitwich, UK.
- Starzewski T. 1927. O koniu huculskim w Polsce. Roczn. Nauk Roln. i Lesn., Poznań, **16**:217-256
- Šandlová K, Komárková M, Ceacero F. 2020. Daddy, daddy cool: stallion- foal relationships in a socially-natural herd of Exmoor ponies. Animal Cognition. **23**:781-793.
- Vrtková I. 2016. Detekce, monitoring a implementace genetických markerů u koní v ČR. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zvěřovská fakulta. České Budějovice.
- The Exmoor Pony Society. 2024. The conservation of the Exmoor pony. Available from <https://exmoorponysociety.org.uk/conservation-of-the-exmoor-pony/> (accessed January 2024).
- The Exmoor Society. 2023. Our Campaigning. Available from <https://www.exmoorsociety.com/campaigning> (accessed January 2024).
- Ústřední evidence koní ČR. 2022. Available from <http://www.uek.cz/> (accessed December 2023)

6 Seznam obrázků

Obr. 1, str. 17: <https://www.rajce.idnes.cz/pavelcunkov/album/110425-cunkov-diagonala-y-12x-hribe/350520730>

Obr. 2, str. 18: <https://www.ceska-krajina.cz/rezervace/prirodni-rezervace-milovice/>

Obr. 3, str. 22: <http://hucul-achhk.cz/kun/hroby-avalon>

Obr. 4, str. 23: <https://exmoorponysociety.org.uk/ponies/cosmic-sharatan/>

Obr. 5, str. 25: <https://www.rajce.idnes.cz/pavelcunkov/album/190615-cunkov-diagonala-y-krtiny-2019/1441827618>

Obr. 6, str. 28: <https://www.horseandhound.co.uk/news/shes-my-best-mate-record-breaking-exmoor-adds-rihs-title-to-her-tally-796389> "